

КАЗКА

- Після прочитання казки чи ви можете відповісти на питання:

Чи Мелася і її брат Михайло могли бути добрими кандидатами до СУМу якщо СУМ тоді би існував?

- Сумівці мусять жити гаслом Бог і Україна,
 - Мати любов до України,
 - Бути свідомі обов'язку і відповідальности,
 - Мати силу волі та емоцій,
 - Бути лицарськими,
 - Готові боронити Честь України.
-
- Поясніть де в казці знаходяться кожна з цих вижче поданих прикмет.

Сестричка Мелася

(Ведмідь)

написала Марко Вовчок

I

Стояла собі у полі, коло гаю, одна козака пасіка. А вже ж, мабуть, усі знаєте, що це за річ – пасіка? Може довідувались часом там за медом, аж вам бджоли... а то й мед іншим знов часом?

Ця пасіка була огорожена лісою з лози. В огорідь загородив козак аж сім високих, старих коренатих дубів і восьму вербу гіллясту. Хто побачить вербу тую, то кожен питає, як вона уросла тут сама, поміж дубів величних, проста та весела. А верба щовесни давала віду, що хоч сама вона поміж дубами, то добре їй рости тутеньки, бо росла вона, уганяла хутче козакового унука Михайла.

Кажу «Михайла», бо він не любить, як хто його покличе «Михалко». І не дочуває, хоч удесьте гукніть. А як покликати: «Михайле» зараз він наче вродиться поперед вами: у широкорукавій білій сорочці, у незмірних шараварах, у червоному поясі, - у тому самому поясі, що він його сам купив у ярмарку. Тоді ж купив він і чоботи свої з червоним закотом і ту шапку чорну, що він її дуже прилюбляє й омалененько бере на себе. І як візьме її, то дід сміється й каже:

- Гляди, Михайле, гляди! Рознесуть твою славу шапку ласі бджоли на мед!

Білявенька, русявенька, босоніжка, Михайлова маленька сестричка Мелася, як почує, що дід говорить і сміється, зараз собі теж подзвонює...

Тільки Михайло посміху не потурає, низько насува шапку чорну на чорні брови й походжає сам оддалік, як гетьман поперед ворогом.

Ото ж кажу, як покликати його поважненько «Михайле!» - зараз він наче вродиться і, одтрушуючи своє чорнорусе волосся й поглядаючи своїм хорошим поглядом, питає звичайненько: «Чого вам треба?». І коли вам діда треба, він зараз побіжить і приведе старого од вуликів, а коли вам треба сестрички Меласі, він примчить Меласю сестричку.

Часом Мелася буде соромитись і сховається у траві, або за вулик, бо Мелася маленька, як вузлик, і скрізь може приховатися. А до того ще вона має надію, що як собі затулить хоч одне вічко (обох вона ніколи в світі не затулить, - хоче усе бачити), хоч одне вічко затулить, то й не знайде її ніхто. А Михайло таки відшукає її і як не вговорить іти доброхить – Мелася своєю волею живе, - то схопить її та й принесе жваво й браво й

сміючись, хоч може Мелася й щипнула по дорозі... Чому ні? Одна люба, тиха дівчинка вкусила мене колись до живої крові, як я силоміць піднесла її на руки... Не гарно кусати, нема що казати – не гарно, та не гарно теж і силувати.

Не став би й Михайло сестричку кривдити, якби вона справді гнівалася. Ні, Мелася не з гніву так чи так боронилася, а тільки з самого сорому, бо страх була Мелася соромляжа. Як загледить чужого чоловіка, то не то що личечко, а й ніжечки, здається, малесечкі порум'яніють, утікаючи. І не знаєте самі, що це втекло від вас: чи зайчикок стрибнув, чи пташечка пурхнула, чи дічинка зникла.

А коли б же чули ви, як Мелася вимальовує вас і вашу одежину і похід і погляд! Вона встигла вас і zobачити і розгледіти і так вималює словами, що удруге вас пізнають усі в хаті, коли увійдете: «А це той добродій, чи тая добродійка, що Мелася розказувала».

Хоч це, бачте, трудно, а я таки вам радитиму з Меласею признайомитися, бо вона розумна дівчинка і багато дечого знає й така ласкавенька, що й вас дечого навчить. Яких пісень славних співала, яких казочок потішних уміла! І не то що дорогу у Київ, - знала вона навіть, кудю у Херсон братися.

II

Оце ж козак старий – звали його Загайний, - погородивши загородь, поставив вуликів чимало: було їх там наче снопків на добрій ниві – і вже не полічу, мабуть та й пребагато, бо рої роїлися виборно, так що тільки не подивуйте у лиху годину, - роїлися!

Було раз-у-раз чути: «Рій летить! Від поля! Від гаю!» То Михайло скрикне: «Рій!» а Мелася за ним, як у дзвоники, перебиває: «Летить-летить, летить-летить!», а Михайло біжить вивіряти, чи правда. То знов дід плетучи кошик, наче духом вгадає, що рій надлітує, і йде його накривати...

Страх якого діла було у пасіці! У кутку дід там заплів хижку з лози, Михайло покрив її соломю гарно, а Мелася промела коло дверей і сказала: - Оце вже й зовсім теперки!

Дід насадив і калину і бузину і рожу гожу з Михайлом, а Мелася насіяла всячини, і усе прийнялося, зійшло і проквітало одмішне й перемішне, на диво Меласі, що, каже, сіяла усе окремішне, ряд по рядочку, а зійшла така мішанина.

Михайло на цю річ сестриччину мовчить, бо не хоче змагатися з дівчинкою маленькою, - мовчить та тільки дивиться, як рожа, хилячись із гіллячки, наче питає, чого це так підкотився до неї, хорошої, низенький василечок. Листатий любисток тут побратався з жменькою конопель, а коноплі знов побралися між маки повні, а маки знов угнали у волський горох, а скрізь усюди колоски постріляли житні, - де один, де два, а де й посімейкою. І вже де посімейка, то й перенадила за собою і куколю червоного і синіх

волошок. Чи теж мало зілля несіяного, непроханого й некоханого нагодилось у дідову пасіку – і над усім літають бджоли гудучи.

Славно у тій пасіці! Дихати – не надихатися! Легко, вільно! Куди глянеш – усе поля широкі, чисті і по полях дуби, зрідка дуб од дуба, як намети проти сонця розкинуті. У село шлях звивається, а села самого не видати за могилою стрімчастою, видно тільки від схід сонця гай здоровенний, темний...

III

Славно було літувати у пасіці Михайлові з дідом, і Мелася маленька, покинувши матір зі старшою сестрою домовати, прителітилася до дідуся і хазяйнувала у нього в пасіці: співала пісень, ходила по полю збирати полуниці, розбила два горщатка і одну мисочку... Теж бджоли доглядала так, що аж, незвичайні, кусали її і тим робили часом із любенького личенька не знати що: з одного боку глянь – Мелася: її щічка, її вічко, а з другого боку глянь – якийсь дутик... Уставала Мелася раніш од усіх і лягала од усіх пізніш, бо, пораючись у дідусевім хазайстві, було їй такого діла, що ой-ой!

Отже, одного вечора, втомившись, лежав Михайло на траві у пасіці й дивився у небо. Вже зорі повскакували й тонесенький серпок місяцевий блищав над дубом, ніби зачепився за кучеряву гіллячку. Мелася, теж втомившись, лежала й ворушилася, дрімала й питалася, чого це досі діда нема. А діда як нема, то й нема – і в даліні не видко.

Пішов дід того вечора у село, та чогось дуже довго забаривсь у селі, бо вже ніч глуха, зорі зорять, серпок високо підбився, Михайло заснув, а діда все нема. І не чути – усе тихо! Коли ж разом земля загула від гаю, і щось важке наближується до пасіки. Таке важке, таке важке, що й не зважити на вазі! От воно, от воно!... Поронило лісу, суне поміж вуликів – і вулля валить, і квітки давить, і рожу і калину ламле, і дуба кріпкого втрухнуло минаючи. Господи, світе!

Що ж ви думаєте? Страшений, патлатий, важкий ведмідь одвідав!

Що робити Меласі? Дрімота одлетіла, немов злакана птиця, і ручечки у жаху, у страху зчепилися. Страшний-страшний гість! Нема поратунку! Братік Михайло коханий! Як тебе рятувати?

Михайло спав солодким сном коло самої хижки, коло дверей, коли чує – трепечущі малесенькі рученятка обвилися коло його, наче чіпка хмелинонька, і голосочок шепоче:

- Братіку... братіку!
- А що? – спитав він, не відмикаючи очей сонливих.
- Ходи, ходи сюди, братіку! О, ходи ж бо, ходи у хижку, бо я тут сама боюся... Ходи, братіку, ходи!

І малесечкі рученята тягли його, сонного, з усієї своєї маленької сили, і сльози палючі капали на нього від жаху та від трусу, і сердечко маленьке колотилося коло нього вірненьке та щиреньке, а він, сонний, переступив два ступені ті у хижку безважливо і знов припав, сном поклонений.

Він не чув, як трепечущі рученятка дурно мучилися і хрумтіли, щоб його піднести, і не чув тихенького гіркого плачу.

А ведмідь, наче господар, посуває та оглядає, де кращий вулик, солодший мед, і як упав йому в око такий, зараз він лапу патлату туди, видирає й ласує.

О, Боже, Боже! Коли б же Михайло спав, не прокинувся! Коли б же!... Що буде, як він прокинеться? Він не послухає маленької, піде на ведмедя... Боже, Боже! Зараз ведмідь з'їсть її, зараз! Чи ж буде ситий він із неї? Хоч би ситий він був та братіка не зайняв... Дарма, нехай її з'їсть – нехай братіка не займає!

Рученятка маленькі зчіплялися міцніш, і сльози лилися ревніш.

А страшний ласач патлатий учищає мед собі по волі й по роздоллі; часом подивиться на серпок місяцевий угорі, ніби кажучи: «Ти, серпку, добре мені світиш», часом ніби попрослухає: «Здається мені, дівчинка тут десь плаче...»

Лихо-лихо! Як уже не розбилось у дріб'язочки маленьке сердечко, колотячись такеньки швидко та довго!

Коли ведмідь кашлянув – ждати, що зареве...

Ні! Він упав долі та як почне, необачний патлач, викочуватись та вивалюватись по траві!

Тоді маленькі рученятка вхопилися за сонного брата, трохи не вломилися, а піднесли його трохи й сунули у хижку й зачинили там.

- Що таке? Що таке? – скрикнув молодий козак, прокинувшись, може трохи й злякавшись і потрушуючи двері. – Відчиніть бо! Що таке?
- Братіку коханий, нічого... це я, це я, - одказував йому голосочок.
- Відчини бо, Меласю! – скрикнув знов Михайло. – Нехай я дверей не псую!

І знов потрушує дверима.

- Братіку, - каже маленька, - братіку! – і оглядається довкруги і бачить – ведмідь устав і слухає, і наче чигає на неї, і от наче засміявся – клацнув зубами білими.
- Пусти, пусти, Меласю! – кричить Михайло, і двері відскочили, маленька, як снопок, упала, а ведмідь знов клацнув білими зубами...

Тут такий розкотився викрик голосненький, та дзвінкий, та тонкий, що Михайло метнувся назад, а ведмідь чимдуж покотив до гаю, вгинаючи під ступою землю...

І як Михайло схаменувсь і підвів малу сестричку й розпитав, вже не було нікого ані видко, ані чутно, і дарма вони насторожали вуха і здержувалися дихати, прислухаючись та сидючи укупі близенько. Тихо усе було.

Місяць світить, зорі сяють.

- Розкажи ж бо, Меласю, розкажи усе мені, усю подробицю, як було, - говорив Михайло до сестрички.
- Ні, ні! О, ще ні! Ще боюся! – одказувала Мелася.
- Яка ж ти жажлива, Меласю! – каже Михайло, всміхаючись.
- Ой-ой! Ой-ой! – одказує Мелася й пригортається ближче та тісніш, як до скарбу одрятованого, знайденого.

IV

Місяць уже ледве легенько світив, зорі вже ледве помаленьку блискали, коли вони зачули пісню козацьку, наче дзвінок розбитий або струну перервану, і зобачили удалині постать людську – це дід ішов і співав. Зараз вони до нього назустріч, а він сміється та й каже:

- А що, дітки, знудилися, мабуть, без старого діда, ге? Сон, мабуть, неспокійний мали, ге? Не можна, не можна було мені повернутись раніш; товариша давнього стрів – забарився...

І дід знов почав наладжувати козацьку пісню:

«Як були ми, козаки, на морі,
Як були ми, козаки, на роздоллі,
Унадились ми, козаки, до невірнього турка...» ідучи й киваючи головою справа уліво собі у повагу та обриваючи козаків перебитим голосом то у море, то у роздолля, або межі турка невірнього.

- Діду! Діду! – каже Мелася. – В нас ведмідь був!
- От, діду, - говорить Михайло, - Мелася завіряє, що ведмідь був у пасіці... Я спав міцно дуже, коли вона мене схопила, вкинула у хижку й зачинила і перелякала... Кричу: «Випусти!» - не випускає, - мусів попусувати двері у хижці, - вискочив, а вона як скрикне, як верескне, аж у очах у мене ясно зробилося, наче встрелили у вуха. Схаменувсь, - бачу - вона лежить у мене під ногами, нікого нема, вулики долі попадали, трава пом'ята, кущі поламані.. Каже вона, присягається, що ведмідь ніби був.

Дід усе приспівував спершу та всміхався, а як дійшло, що «вулики долі, кущі поламані», то дід промовив: «гай, гай!» і придав ходи.

- А щоб ти не діждав уже довіку меду й покуштувати, лихий патлачу! – проклинав дід, підносячи та ставлячи вулики, як треба. – Бач, якого наробив клопоту та шкоди!

А Михайло, допомагаючи дідові, радив рушницю придбати добру на прийшли часи і в думці вже націлював у ведмедя страшного з великою втіхою. А Мелася малесенька, ходячи за обома ними услідок, удесяте оповідала, як той усе трошив і валяв, як покачувався і цокав зубами білими, і як мед вчищав, і як наближувався-наближувався... ближче-ближче... А в самої Меласі оченята блищали й сяли племенистіше, ніж ті зірочки у небі, що вже їх відблиск згасав та згасав, бо вже починало дніти – хутко й стяга рожева запалала від схід сонця.

- Ну ж, Мелася! Дівчина так дівчина на диво здатна! – каже дід, усміхаючись та глядячи у сяюще личенько перемучене. – Дарма, що з личенька спала, а справдешня козачка! Чи ж не диво, що така цяпочка хотіла ще брата боронити та визволяти проти ведмежого зуба? Чи ж не диво, що така безсилочка прогнала й настрахала ведмедя страшного?

Перше, то не диво здавалося Меласі, бо братік коханий і любий – як же його не боронити? А друге, то, мабуть, уважала Мелася за диво потішне й не нікчемне, бо як згадувала про нього, зараз червоніла і зараз сміялася веселенько, і може, трохи хвастливенько...

- Меласю, сестричко! Коли ж я тебе боронитиму? – питав часом Михайло, як розпалений оглядаючись, чи нема де чого страшного або трудного, щоб його знівечити. – Коли мені доведеться тебе визволяти?

І лягав спати Михайло може не раз із потайною надією, що от ведмідь знов одвідає і вночі не спав, прислухався і брався за рушницю, що собі покупив – тільки ще не досі, чутно, не діждав патлатого він гостя-одвідача.

- О, братіку, братіку! Не дай Боже, щоб... Мати-Заступниця нехай заступить! – промовляє Мелася, як почує Михайлові слова ті палкі й утривожиться такеньки, що аж із личенька спаде.

У

Отже, й – кінець тут. Далі що було й буде, не знаю, не могу казати, не знаючи сама.

Вибачайте та бувайте здорові, та дай, Боже, нам, вам і мені таку сестричку Меласю, щоб боронила та визволяла від усякого страшного ведмедя нас, вас та мене.

Марко Вовчок

(1834 – 1907)

Оповідання про «Сестричку Меласю», оцю відважну й завзяту козацьку дівчинку, написала велика українська письменниця Марія Марковичева. Марко Вовчок – це її приbrane письменницьке прізвище.

Перші твори Марка Вовчка - «Народні оповідання» появилися у 1857 р. У той час селяни були ще кріпаками – були власністю багатих панів. У кріпацькій неволі жили й українські селяни і над ними знущалися чужі – московські і польські пани.

Кріпацька недоля дуже боліла нашу письменницю. У своїх оповіданнях вона й змалювала безталанне кріпацьке життя українських селян. Змалювала з таким великим співчуттям і такою гарною народною мовою та так вірно й помистецькому, що ці її оповідання здобули зразу велику славу. Їх читали і ними захоплювалися не тільки на Україні, - їх стали перекладати і на всякі чужі мови.

Коли у 1861 р. знесено врешті кріпацтво, наша письменниця стала писати теж історичні оповідання з часів славної козаччини, казки й оповідання для дітей.

Один з найкращих її творів це історична повість - «Маруся». У цій повісті вивела письменниця приклад великої любови до рідного народу і рідного краю, - розказала про маленьку героїню Марусю, яка віддала своє життя для добра України.

Постать маленької героїні з українського козацького степу така принадна, гарна й шляхотна, що повістю про неї захопилися й чужинці. «Марусю» читають у школах французькі діти і на прикладі малої героїні-українки вчать любови й посвяти для власного народу, «Маруся» була друкована теж у німецькій мові і російській мові.

Крім «Сестрички Меласі» і «Марусі» наша славна письменниця обдарувала українських дітей ще такими оповіданнями й казками: «Дев'ять братів і десята сестриця Галя», «Кармелюк», і «Невільничка». Але й усі інші оповідання Марка Вовчка написані такою зрозумілою й такою живою українською мовою і такі вони гарні й цікаві, що всі діти можуть і повинні їх прочитати.

Марко Вовчок – одна з найбільших наших і світових письменниць. Померла вона у 1907 р. Але всі ми – весь український нарід – глибоко шануємо її пам'ять, а українські діти особливо вдячні їй за чудові оповідання й казки.

Приклад завзятої Меласі, приклад героїні Марусі, приклад козацького хлопчика Остапа (з оповідання «Невільничка») – всі вони світять українським дітям і показують, як любити й захищати своїх рідних, свій рідний нарід і рідну батьківщину – Україну.

Б. Данилович

СЛОВНИК ДЛЯ КАЗКИ

бджоли - bees
Білявенька – white
Босоніжка – barefoot
боронилася – defended
бузину – elderberry

вазі – scale
вербу – willow tree
весела – happy
вимальовує – paints
відшукає - finds
вічко – eye
вкусила – bites
волошок – cornflowers
всячини – all types величних – big
вродиться – brought forth
вуликів – beehives

гіллясту – many branches
горщатка – pots
гляди – look
гнівалася – to be vexed
гукніть – yell

довідувались – found out
дочуває – hears
дубів – oaks
дутик – quilt

жваво – quickly

закотом – lapel
затулить – closes
звичайненько – normally
загула - shuttered
зчіплялися – held together

калину – viburnum
коренатих – large rooted
кривдити – hurt

ласкавенька – friendly

ласі - tasty
личечко – face
лісою з лози – forest of vines
любенького – dear

мед(ом) – honey
мисочку – bowl

надію – hope
незмірних – vast
ніжечки – feet

одтрушуючи – shakes
огородь – fenced area
огороджена – fenced
омалененько – slowly

Пасіка – apiary
Поважненько – formally calls
поглядаючи – looking
поглядом – looks
погородивши – fenced
покупив – bought
полуниці – strawberries
Походжає – strolls
Потурає – connive
поясі – belt
прилюбляє – likes
проста – simple

радитиму – propose
Рознесуть – will take apart
рожу – rose
рої – swarms
роїлися – swarming
Русявенька – brown
рушницю – firearm

серпок - sickle
соромитись – ashamed
силоміць – forcefully
снопків – sheaves

сорому – shame
соромляжа – shameful
страх – fear
сховається – hide

трудно – difficult
тутеньки – here

уганяла – beat
удесяте – ten times
унука – grandson
уросла – grew
утікаючи – fleeing

хорошим – good
хутче – quickly

чоботи – boots
чорнорусе – black rooted

широкорукавій – wide sleeve shirt
шапку – hat

щипнула- murmurs
щічка – cheeks
щовесни – every spring

ярмарку – market